

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR CETVELİ.....	15
GİRİŞ	19

BİRİNCİ BÖLÜM

KOLEKTİF HUKUKİ HİMAYE VE TOPLULUK DAVASI

I. KOLEKTİF HUKUKİ HİMAYE KAVRAMI	21
II. KOLEKTİF HUKUKİ HİMAYENİN TARİHÇESİ	28
A. Roma Hukuku	28
B. Anglo-Amerikan Hukuk Düzenleri.....	30
C. Kıta Avrupası Hukuk Düzenleri	33
III. KOLEKTİF HUKUKİ HİMAYENİN AMACI.....	39
A. Kitlesel Haksız Fiiller	40
B. Değeri Az Olan Davalar	41
IV. MODERN HUKUK DÜZENLERİNDE KOLEKTİF HUKUKİ HİMAYE ARAÇLARI	43
A. Kolektif Hukuki Himaye Araçlarının Sınıflandırılması.....	43
1. Davaya Katılma ya da Davadan Hariç Tutulma Seçeneğine Göre Sınıflandırma	43
2. Araçların Niteliğine Göre Sınıflandırma	44
B. Kolektif Hukuki Himaye Modelleri	47
1. Deneme Davası Modeli (Test Case Model)	47
a. Anglo-Amerikan Hukuk Düzenleri	48
aa. Amerika Birleşik Devletleri	48
ab. İngiltere	51
b. Kıta Avrupası Hukuku ve Almanya Örneği	52
2. Grup Davası Modeli (Group Action Model)	54
a. Temsilî Dava (Representative Action) ve İngiltere Örneği	54

b. Sınıf Davası (Class Action)	58
3. Temsilî Model (Representation Model) ve Fransa Örneği.....	63
a. Fransa Örneği.....	64
b. Halk Davası (Actio Popularis) ve Portekiz Örneği.....	67
V. TÜRK HUKUKU VE TOPLULUK DAVASI	70
A. Özel Kanunlarda Yer Alan Düzenlemeler	71
1. 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun.....	71
2. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu	71
3. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu	73
B. Hukuk Muhakemeleri Kanunu	74
C. Terminoloji Sorunu	76
D. Topluluk Davasına Getirilen Eleştiriler	78
E. Türk Hukukunda Topluluk Davasına İlişkin Çeşitli Hususlar	79
1. Türk Usul Hukukunda Topluluk Davasında Taraflar ve Dava Takip Yetkisi	80
a. Milletlerarası Özel Hukukta Taraflar	84
b. Milletlerarası Özel Hukukta Dava Takip Yetkisi.....	86
c. Milletlerarası Özel Hukukta Kolektif Menfaatin Tespiti	87
2. Topluluk Davasında Hükmün Kesin Hüküm Etkisi	87
a. Genel Olarak Kesin Hüküm Kavramı	88
b. Topluluk Davalarında Verilen Kararların Kesin Hüküm Etkisi	89
VI. DEĞERLENDİRME.....	92

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLULUK DAVASINDA MİLLETLERLERASI YETKİNİN VE UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

I. TÜRK HUKUKUNDA MİLLETLERLERASI YETKİNİN TESPİTİ.....	96
A. Türk Hukukundaki Milletlerarası Yetki Kuralları	96
1. Milletlerarası Yetki Kurallarının Tasnifi.....	97
a. Genel Yetki – Özel Yetki Kuralı Ayrımı.....	97
b. Kesin Yetki – Kesin Olmayan Yetki Kuralı Ayrımı.....	98

c. Mühürsür Milletlerarası Yetki Kuralı	98
2. Milletlerarası Yetki Kurallarının Özellikleri	99
3. Milletlerarası Yetki Kurallarının Ardında Yatan Mülâhazalar.....	100
II. TÜRK HUKUKUNDA UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ VE BAĞLAMA KURALLARININ ARDINDA YATAN MÜLAHAZALAR	102
III. TOPLULUK DAVALARI VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUN KAPSAMI	103
IV. TOPLULUK DAVALARINDA UYUŞMAZLIĞIN VASIFLANDIRILMASI	104
V. TOPLULUK DAVALARINDA TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ VE UYGULANACAK HUKUK	105
A. Haksız Fiillerden Doğan Topluluk Davaları	106
1. Milletlerarası Yetkinin Tespiti.....	106
a. Haksız Fiilin İşlendiği veya Zararın Meydana Geldiđi yahut Gelme İhtimalinin Bulunduđu Yer Mahkemesi	107
b. Zarar Görenin Yerleşim Yeri Mahkemesi	109
c. Davalının Yerleşim Yeri Mahkemesi.....	111
2. Uygulanacak Hukukun Tespiti	112
B. Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Topluluk Davaları	117
1. Milletlerarası Yetkinin Tespiti.....	118
2. Uygulanacak Hukukun Tespiti	121
C. İmalatçının Sözleşme Dışı Sorumluluđundan Doğan Topluluk Davaları	124
D. Rekabet Hukukundan Doğan Topluluk Davaları	126
1. Milletlerarası Yetkinin Tespiti.....	126
2. Uygulanacak Hukukun Tespiti	127
E. İş Hukukundan Doğan Topluluk Davaları	129
1. Bireysel İş Sözleşmelerinden Doğan Topluluk Davaları	130
a. Milletlerarası Yetkinin Tespiti	131
b. Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	133
2. Toplu İş Hukukundan Doğan Topluluk Davaları.....	134
a. Milletlerarası Yetkinin Tespiti	135
b. Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	136
F. Topluluk Davalarında Yetkili Mahkemenin ve Uygulanacak Hukukun Seçimi Hususu ...	138
1. Yetkili Mahkemenin Seçimi	138
a. Türk Mahkemelerinin Yetkili Kılınması	138
b. Yabancı Devlet Mahkemelerinin Yetkili Kılınması.....	140

2.	Uygulanacak Hukukun Seçimi ve Tüzel Kişiliğin Hukuk Seçimi İmkânı	142
3.	Topluluk Davalarında Zayıf Tarafın Korunması.....	145
4.	Menfaat Sahipleri Tarafından Yapılan Yetki Sözleşmelerinin ve Hukuk Seçiminin Topluluk Davasına Etkisi	147
VI.	TOPLULUK DAVALARINI KONU EDİNEREN YABANCI MAHKEME KARARLARI	148
A.	Verein für Konsumenteninformation v Karl Heinz Henkel Kararı	149
B.	Verein für Konsumenteninformation v Amazon EU Sàrl Kararı	151
VII.	DEĞERLENDİRME: YENİ BİR DÜZENLEME İHTİYACI	152
A.	Milletlerarası Yetki Kurallarının Değerlendirilmesi	152
B.	Yeni Milletlerarası Yetki Kuralına İlişkin Öneri	154
C.	İlgili Bağlama Kurallarına Genel Bakış ve Sorunların Tespiti	157
D.	Topluluk Davalarında Uygulanacak Hukukun Tespitine İlişkin Olası Çözümler ve Bunların Değerlendirilmesi	159
E.	Topluluk Davalarına Özgü Bir İstisna Kuralı Önerisi	162

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOLEKTİF MENFAATİN KORUNMASINA YÖNELİK VERİLEN YABANCI MAHKEME KARARLARININ TANINMASI VE TENFİZİ

I.	TÜRK HUKUKUNDA TANIMA VE TENFİZ SİSTEMİ.....	164
II.	TÜRK HUKUKUNDA TANIMA VE TENFİZİN ŞARTLARI.....	166
A.	Kararın Kesinleşmesi Şartı.....	166
B.	Kararın Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisine Girmeyen Bir Konuda Verilmiş Olması Şartı	168
C.	Kararın Kamu Düzenine Aykırılık Teşkil Etmemesi Şartı.....	170
D.	Davalının Savunma Hakkına Riayet Edilmesi Şartı	173
III.	TÜRK HUKUKUNDA TANIMA VE TENFİZ KARARLARININ HUKUKİ SONUÇLARI	175
IV.	TÜRK HUKUKUNDA KABUL EDİLEN TANIMA – TENFİZ SİSTEMİNİN KOLEKTİF DAVA TÜRLERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	176
A.	Deneme Davalarında Verilen Kararların Tanınması ve Tenfizi.....	176
B.	Grup Davalarında Verilen Kararların Tanınması ve Tenfizi	178
C.	Temsilî Davalarda Verilen Kararların Tanınması ve Tenfizi	182
V.	KOLEKTİF DAVALARDA VERİLEN KARARLARIN TANINMASI VE TENFİZİNDE KARŞILAŞILABİLECEK ORTAK SORUNLAR.....	183
A.	Tanima Tenfiz Talebi ve Hukuki Yararı Bulunan Kişi Kavramı.....	184

B.	Daha Önce Verilmiş Bir Hükümün Varlığı.....	185
1.	Daha Önce Verilmiş Hükümün Konusunun, Taraflarının ve Sebebinin Aynı Olması	186
2.	Daha Önce Verilmiş Hükümün Konusunun, Taraflarının ve Sebebinin Farklı Olması.....	187
C.	Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages).....	188
1.	Genel Olarak Cezalandırıcı Tazminat.....	189
2.	Kolektif Davalarda Cezalandırıcı Tazminat	190
3.	Cezalandırıcı Tazminat Kararlarının Tanınması ve Tenfizi.....	191
D.	Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve Tenfizi.....	193
1.	Kolektif Davalarda Sulh Anlaşmaları.....	194
2.	Sulh Anlaşmalarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi.....	195
VI.	DEĞERLENDİRME.....	197
	SONUÇ.....	199
	KAYNAKÇA.....	203

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Acta Jur. Hng.	: Acta Juridica Hungarica
Alm.	: Almanca
Art.	: Article
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B. U. Int'l L. J.	: Boston University International Law Journal
Bkz.	: Bakınız
Buff. L. Rev.	: Buffalo Law Review
C.	: Cilt
Cal. L. Rev.	: California Law Review
Can. Class Act. Rev.	: Canadian Class Action Review
Colum. J. Transnat'l L.	: Columbia Journal of Transnational Law
Cornell L. Rev.	: Cornell Law Review
Çev.	: Çeviren
Def.	: Definition
Def. Counsel J.	: Defense Counsel Journal
DePaul L. Rev.	: DePaul Law Review
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: Dipnot
Dublin U. L. J.	: Dublin University Law Journal
Duke J. Comp. & Int'l L.	: Duke Journal of Comparative & International Law
Econ.	: Economic
Econ.	: Economy
Ed.	: Editör(ler)
et al.	: et alia (ve diğerleri)
Eur. Bus. L. Rev.	: European Business Law Review

Fr.	: Fransızca
FRCP	: Federal Rules of Civil Procedure
Harv. Int'l L. J.	: Harvard International Law Journal
Hastings L. J.	: The Hastings Law Journal
Int'l & Comp. L. Q.	: International and Comparative Law Quarterly
Int'l Y. B. L. Computers & Tech.:	: International Yearbook of Law Computers and Technology
Int'l	: International
Int'l Law	: The International Lawyer
Is.	: Issue
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İng.	: İngilizce
J. Disp. Resol.	: Journal of Dispute Resolution
J. Pol. & L.	: Journal of Politics and Law
JETL	: Journal of European Tort Law
JLEO	: The Journal of Law, Economics, & Organisa-tion
KapMug	: Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarkt-rechlichen Streitigkeiten
Land & Water L. Rev.	: Land and Water Law Review
Lat.	: Latince
Law & Fin. Mkt. Rev.	: Law and Financial Markets Review
m.	: madde
Manchester Rev. L. Crime & Ethics	: Manchester Review of Law, Crime and Ethics
Marq. L. Rev.	: Marquette Law Review
Mich. L. Rev.	: Michigan Law Review
Mod. L. Rev.	: Modern Law Review
No.	: Number/Numara
Ohio St. L. J.	: Ohio State Law Journal
OJEU	: Official Journal of the European Union
Oxford J. Legal Stud.	: Oxford Journal of Legal Studies

Oxford U. Commw. L. J.	: Oxford University Commonwealth Law Journal
para.	: paragraf
PPIL	: Public and Private International Law Bulletin
Pr.	: Portekizce
Russ. L. J.	: Russian Law Journal
s.	: sayfa
S.	: Sayı
Sec.	: Section
Scandinavian Stud. L.	: Scandinavian Studies in Law
SET	: Son erişim tarihi
SÜHFD	: Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB Dergisi	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
U. Det. J. Urb. L.	: University of Detroit Journal of Urban Law
U. Kan. L. Rev.	: University of Kansas Law Review
U. Miami Inter-Am. L. Rev.	: University of Miami Inter-American Law Re-view
U. Pa. L. Rev.	: University of Pennsylvania Law Review
U. Rich. L. Rev.	: University of Richmond Law Review
U. S.	: United States
Uwo. L. Rev.	: University of Western Ontario Law Review
Vill. L. Rev.	: Villanova Law Review
Vol.	: Volume
Wash. & Lee L. Rev.	: Washington and Lee Law Review
Wash. U. Global Stud. L. Rev.	: Washington University Global Studies Law Re-view
Wash. U. L. Rev.	: Washington University Law Review
Whittier L. Rev.	: Whittier Law Review
WpHG	: Gesetz über den Wertpapierhand
Y.	: Yıl

GİRİŞ

Kolektif hukuki himaye genel olarak hukuk düzenlerinde bireysel hukuki korumanın kimi hâllerde yeterli hukuki himayeyi sağlamaması nedeniyle kabul edilmiş olan ve kişilerin toplu olarak hukuken korunmasını amaçlayan bir kavramdır.

Kolektif hukuki himaye araçları ilk olarak Anglo-Amerikan hukuk düzenlerinde ortaya çıkmıştır. Bu araçların ortaya çıktığı 17. yüzyıla kadar, hem Kıta Avrupası hem de Anglo-Amerikan hukuk düzenlerinde bireyin ve subjektif hakkın temel alındığı görülmektedir. 17. yüzyılda İngiltere’de ise ilk kez kişilerin bireysel olarak korunmasının adalete erişim için yeterli olmadığı gerekçesiyle bir grup insanın hukuken korunabileceği kabul edilerek “grup davaları”nın (İng. *group litigation*) kabulü gerçekleşmiştir. Daha sonraları endüstriyelleşme ile tüketiciler, işçiler gibi kişi grupları oluşmuş ve bu kişilerin ekonomik olarak daha güçlü olan üreticiler ve iş verenlere karşı korunma ihtiyacı, hem bir maddi hukuk hem de bir usul hukuku sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunun usul hukuku boyutu, başta Amerika Birleşik Devletleri’nde olmak üzere, çeşitli ülkelerin ulusal hukuk düzenlerinde kolektif hukuki himaye araçları ile aşılmaya çalışılmıştır¹. Topluluk davaları da bu usuli araçlardan birisidir.

19. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyılda hız kazanan globalleşme ile hukuki ilişkiler hem sınır aşan bir nitelik kazanmış hem de sınır aşan hukuki ilişkilerin yaygınlık kazanmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler ile birlikte sınır aşan topluluk davaları gündeme gelmiştir. Sınır aşan topluluk davaları, muhtevası gereği yabancı unsur ihtiva eden hukuki ilişkilerden doğan uyuşmazlıkların hâllini amaçlamaktadır. Bu davaların gündeme gelmesi ise mahkemelerin milletlerarası yetkilerinin ve uygulayacak hukukun tespitinin ne şekilde gerçekleştirileceği ve söz konusu davalarda verilen mahkeme kararlarının diğer ülke mahkemelerinde tanınmasının ve tenfizinin mümkün olup olmadığı sorularını beraberinde getirmiştir. Çalışmanın esas amacı, topluluk davalarının milletlerarası özel

¹ Brezilya’daki benzer durum için bkz. **Santana**, H. V.: “The International Financial Crisis and the Protection of the Brazilian Consumer”, Ed. **Marques**, C. L./ **Wei**, D., *Consumer Law and Socioeconomic Development*, Springer, 2017, s. 167.

hukuk boyutunu genel bir çerçevede ele almak, Türk hukukunda daha önce cevaplanmayan bu sorulara dikkat çekerek bir tartışma başlatmaktır.

Milletlerarası özel hukukta topluluk davalarını konu alan bu çalışmanın ilk bölümünde bahsedilen sorulara cevap verebilmek için öncelikle kolektif hukuki himayenin ve topluluk davalarının ortaya çıkışı ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle kolektif hukuki himayenin anlamı ve buna yönelik geliştirilen usul araçlarına yer verilecektir. Türk hukukunda düzenlenen “topluluk davası”nın kapsamını ve özelliklerini tespit edebilmek amacıyla, bu dava türünün günümüzde var olan kolektif hukuki himaye araçları ile benzerlikleri ve farklılıkları belirlenecektir.

İkinci bölümde yabancı unsurlu topluluk davalarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, bu davalarda uygulanacak hukukun tespiti hususları ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde ise son olarak çeşitli hukuk düzenlerinde yer alan kolektif hukuki koruma araçları neticesinde verilen hükümlerin Türk hukukunda tanınması ve tenfiz edilmesi incelenecektir.